

לקוטי שיחות
PROJECT
LIKKUTEI
SICHOS

פענוח הערות ומראי-מקומות

לקוטי שיחות בא חלק כא שיחה א.

לפרש הכ"ף כהחלק הלילה, דהיינו עת חצות ממש, אבל על שם דבר אין לפרש:

באר הגולה באר השלישי סמוך לסופו ד"ה ורש"י פירש בפירוש התורה (שם) כי "כחצות" כמו (יהושע ו, טו) "כעלות השחר", ורוצה לומר שהוא שם הפעל, שאין הפירוש "כעלות" רק שעת עליה עצמה, לא לפניו ולא לאחריו כלל. וכן "כחצות" בהחלק הלילה ממש, לא לפניו, ולא לאחריו. וכן הוא דעת כל המדקדקים פה אחד, שהוא שם הפעל מן הקל מנחי למ"ד ה"א, עד שהדבר הוא ברור מאוד בעיניהם ואין ספק בזה כלל להם. אמנם זהו דרך המדקדקים, כי לא יביטו רק אל תמונת המלה, אל המשקל ואל צורתו ותבניתה. וכאשר נמצא להם תבנית המלה ומשקלה, מיד גוזרים כי המלה הזאת מגזרה זאת, מבילתי שישומו על לב פירוש המלה כלל, ואז ימשכו הענין אל המלה אף בדרך רחוק. ואין זה דרך חכמים, רק הם הביטו אל פירוש המלה וענינה. לכך דעת המדקדקים כיון שמלה "כחצות" על משקל "כעלות", פשוט להם שזהו ענינו גם כן כך. וזהו אינו, כי חלוק יש, כי "כעלות" הוא פעל כאשר היום עולה, ושייך בזה "כעלות". אבל חלוק הלילה אין בו פעל, לכך לא שייך בו לשון פעל, אבל שייך בו לשון נפעל, כמו (בראשית יד, טו) "ויחלק עליהם לילה", שהוא לשון נפעל. ורש"י בעצמו פירש (שמות יא, ד) על "כחצות" - 'כהחלק הלילה'. הנה הורה ששייך לשון נפעל בהחלק הלילה, ולא לשון פעל. ואם נפרש "כחצות" שהוא כמו "כעלות", אז הוא לשון פעל, ולא יתכן זה בחלוק הלילה. ולפיכך צדקו דבריהם שלא פרשו אותו כמו "כעלות", ודרשו לפי חכמתם מה שדרשו.

(1) פרשתינו יא, ד. ניאמר משה פה אמר יהנה פחצת הלילה אני יוצא בתוך מצרים:

רש"י ד"ה כחצת הלילה. פהחלק הלילה: **כחצת.** כמו "כעלות" (מלכים א י"ח), "בתרות אפם בנו" (תהילים קכ"ד), זהו פשוטו לישבו על אפניו, שאין חצות שם דבר של חצי. ורבותינו דרשוהו כמו פחצי הלילה, ויאמרו שאמר משה "כחצות", שמשמע סמוך לו, או לפניו או לאחריו, ולא אמר "כחצות", שמשמע יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא (ברכות ד):

(2) ראב"ע. כחצות הלילה. יש מדקדקים שאמרו כחצות שם הפועל. והטעם כאשר יהיה חצי הלילה בשוה. כי רצו לדמותו כמו ויהי בחצי הלילה וידוע כי אין יכולת בחכם לידע רגע חצי היום כי אם בטורח גדול בכלים גדולים של נחשת. ואף כי חצי הלילה שהוא יותר קשה. ולפי דעתי אין צורך לכל זה. כי פי' כחצות הלילה כאשר יעבור חצי הלילה הראשון וככה בחצי הלילה הנשאר. והעד הנאמן ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת. חצות לילה אקום להודות לך:

גו"א. כמו כעלות. פירוש "כחצות" הוא שם הפעל כמו "כעלות", שפירשו כאשר עלה השחר, והוא רגע עלות השחר בעצמו. וכן כל כ"ף שתבא על שם הפעל "כשמוע" (בראשית כז, לד) רוצה לומר כאשר שמע. ואין 'חצות' שם דבר, רוצה לומר כמו "חצות לילה אקום להודות לך" (תהילים קיט, סב), שפירושו כמו חצי לילה. ואם היה "חצות" שם דבר של חצי כאילו כתוב 'כחצי הלילה', ועל כרחק צריך לפרש שאינו לגמרי חצי הלילה, אלא או לפניו או לאחריו, דעל שם הפעל יש

רא"ם. כחצות הלילה כהחלק הלילה. שיהיה כחצות מקור על משקל כעלות המנחה שאז יהיה הכ"ף שבו מתפרש במקום כאשר לא שיהיה כחצות שם כמו חצות לילה אקום מפני שאז הכ"ף שבו מתפרש כ"ף הדמיון כמו הלא כה דברי כאש וכפטיש או כ"ף השיעור כמו כעשרת הימים כאיפה שעורים ושניהם בלתי נכונים מפני שאם תתפרש כ"ף השיעור יחוייב שיהיה הדבר מסופק ואי אפשר לומר זה בדברי השם משום דמי איכא ספק קמי שמיא ואם יתפרש כ"ף הדמיון יחוייב שתהי' השעה שדבר זה למשה באורתא דתליסר נגהי ארביסר ואמר לו למחר כחצות הלילה הזה שהוא כחצות הלילה של חמיסר אני יוצא בתוך מצרים ואי אפשר לומר זה שהרי לא דבר השם עם משה בלילה כלל אלא ביום שנאמר ויהי ביום דבר יי' ביום צוותו מן היום אשר צוה יי' הלכך עכ"ל שמלת כחצו' היא מקור שפירושו כאשר יחלק הלילה. אבל רז"ל דרשוהו שם כמו חצות לילה אקום והכ"ף כ"ף השיעור ולא שיהיה ספק למשה שהרי דבריו אלה הם דברי השם אלא שאמר ככה שמא יטעו איצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא הלכך טוב לאחוז לשון איני יודע דאמר מר במסכת דרך ארץ למד לשונך לומר איני יודע שמא תתבדה ותאחז אבל לא רצה לפרש אותו כ"ף הדמיון וכדבר אשי משום דלא נדבר השם עם משה אלא ביום ועוד שכבר פירש למעלה שפרשה זו בעמדו לפני פרעה נאמר לו שהיה ביום ועוד שחצות הלילה ידוע בעצמו ואינו צריך דמיון כדי להודיע וא"כ אין טעם לומר כחצות הלילה שפירושו כמו חצות הלילה הזה כן יהיה חצות הלילה של מכת בכורות דדוקא העת' שהיא בלתי ידועה עד שפירש אי זו עת מהעתים היא הוצרך לומר בעת שפירש כמו העת הזאת כן היא העת אשר אשוב אליך להודיע העת שישב אי זו עת מהעתים היא אבל חצות הלילה שהיא עת נכרת ונבדלת בעצמה היה די לומר בחצות הלילה לא כחצות הלילה שפירושו כחצות הלילה יהיה החצות לילה של מכת בכורות וליכא למימר אעפ"כ צריך לומר כחצות מפני שאם יאמר בחצות הלילה לא היינו יודעים אי זה חצות הלילה הוא דאם כן בכחצות נמי אין אנו יודעים אי זה חצות לילה הוא:

דקדוקי רש"י. כדי להבין דברי רש"י בזה על-הנכון, צריך שתדע מה שכתבתי ביקנה ב"שם' (קנה יב), בדיני אותיות המשמשות, ש"הכ"ף - ב"שמוש ה"ף; והוא משמשת לדמות ולשוות דבר אל דבר, בין וגם תשמש לשער דבר-מה בכמות, בין באיכות. וגם זאת הודעת כי כ"ף שוותיות בכלם הן המשמשות בראש המקורים, עין

ביקנה ב"שם' (לעיל, עמ' כד). ולפי זה, יובנו דברי רש"י, וזה פירושו: פתלת הלילה - כהחלק רש"י בא להודיענו בזה שמלת "כחצות" היא מקור (בלשון אשכנז: אז טיילין), כמו "כחצות", "כחצות" הן גם-כן מקורים, ובאים גם-כן בנקודת ממש על משקל "כחצות". והכ"ף והב"ת ב"ש"ש פתחם נקודות פתח, כי לא יתכנו לנקוד ב"ש"ש, מאחר שהב"ת י"ן והע"ן נקודים ש"א; וכלל מסור בידנו (לעיל, עמ' ז) ש"לעולם לא יבואו שני שוואים בראש המלה, לכן הצרכו לנקוד פתח. ומסים רש"י דבריו ואומר: זהו פשוטו ל"שבו על אפניו, שאין חצות שם-דבר של חצי. פרוש דאם נאמר ד"חצות" דכאן הוא שם-דבר של חצי' (בלשון אשכנז: האלב) אם כן, אין שמוש ה"כ"ף נופל עליו לדמיון. כי האיד: יתכן לומר בדמיון חצות לילה אני יוצא בתוך מצרים? כי הדמיון לא יתכן אלא אם אנו רוצים לדמות דבר אל דבר בצורתו או במהותו. אך אם נאמר שהוא מקור, אזי יתכן שמוש ה"כ"ף כשמוש אותיות בכלם על המקור בכל מקום (ופירושו כמו בלשון אשכנז: אז). ופירושו: כשיחלק הלילה, אז אני יוצא בתוך מצרים. ורבותינו דרשו שהוא שם-דבר, מלשון (תהלים קיט, סב): "חצות-לילה אקום להודות לך" (בלשון אשכנז: האלב), כמו 'כחצות', בבי"ת-המשמשת בראשו (שפירושו בלשון אשכנז: אין האלבי נאכט כמו-כן משמשת ה"כ"ף גם-כן בענין זה: בשעור חצות אני יוצא בתוך מצרים; והיא כ"ף-השעור. כמו "כאלפים איש" (יהושע ז, ג), שפירושו: כשעור אלפים כמו-כן "כחצות", פירושו: כשעור חצות לילה אני יוצא בתוך מצרים. ואמרו שאמר משה "כחצות" ב"כ"ף, דמשמע סמוך לשעור חצות, ולא אמר כחצות בבי"ת, דמשמע: כחצות ממש שלא יטעו איצטגניני פרעה עיין בקנה בושם קנה יב בשימוש הכ'.

(3) ברכות ג עמוד ב. דוד מי הנה ידע פלגא דליליא אימת? השתא משה רבינו לא הנה ידע, דכתיב "כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים". מאי "כחצות". אילימא דאמר ליה קודשא בריה הוא "כחצות" — מי איפא ספיקא קמי שמיא?! אלא: דאמר ליה (למחר) "כחצות" (כי השתא), ואתא איהו ואמר "כחצות", אלקמא: מספקא ליה, ודוד הנה ידע?! דוד, סימנא הנה ליה, דאמר רב אחא בר בינא, אמר רבי שמעון חסידא: כנור הנה תלוי למעלה ממטתו של דוד, וכינון שהגיע חצות לילה, בא רוח צפונית ונושבת בו ומנגן מאליו, מיד הנה עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר. כינון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו. אמרו לו: אדונינו המלך, עמד ישראל צריכין פרנסה. אמר להם: לכו

פסיקטא רבתי פ' ויהי בחצות הלילה. ויהי בחצי הלילה [וה' הכה כל בכור בארץ מצרים וגו'] (שמות י"ב כ"ט). ר' תנחום דיפו בשם ר' (עניא) [מנא] דקיסרין פתח ואחשבה לדעת זאת עמל היא בעיני (תהלים ע"ג ט"ו) אמר דוד אין בריה יכולה לעמוד על חצי הלילה אלא הקב"ה אבל אני עמל היא בעיני ולפי שאין בריה יכולה לעמוד על חצי הלילה אלא הקדוש ברוך הוא לפיכך ויהי בחצי הלילה [וה' הכה וגו'].

ילקוט שימוני רמז קפו. ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים מאי כחצות אילימא דאמר ליה נמי הקב"ה כחצות ומי איכא ספיקא ברקיע אלא דאמר ליה למחר בחצות כי השתא ואתא איהו ואמר כחצות, ודוד מנא הוה ידע, דוד סימנא הוה ליה כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד וכו', ר' זירא אמר לעולם משה מידע הוה ידע דוד נמי מידע הוה ידע אלא דוד כנור למה ליה, לאיתעוריה משנתיה, ומשה הא דאמר כחצות סבר שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא דאמר מר למד לשונך לומר איני יודע שמא תתבדה ותאחז, רב אשי אמר משה רבינו בפלגא אורתא דתליסר נגהי ארבסר פלגא דליליא הוה קאי והכי קאמר להו משה למחר כי השתא אני יוצא בתוך מצרים, זה שאמר הכתוב מקים דבר עבדו זה משה דכתיב ביה לא כן עבדי משה, ועצת מלאכיו ישרים [זה משה] דכתיב וישלח מלאך ויוציאו ממצרים אמר הקב"ה למשה לך אמור להם לישראל כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא אמר הקב"ה כבר כתבתי ואמרתי עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא ויהא משה נראה כמכזב אלא הוא אמר כחצי הלילה אף אני כחצי הלילה, דוד אמר חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך על משפטים שהבאת על מצרים ועל צדקה שעשית עם אבותינו במצרים שלא היו בידן מצוות שיגאלו בהן ונתת להן שתי מצוות דם פסח ודם מילה, תני ר' שמעון בן יוחאי משה שאינו יודע לא עתותיו ולא רגעיו של לילה לפיכך הוא נכנס ואמר כחצות אבל הקב"ה שהוא יודע עתותיו ורגעיו של לילה לפיכך נכנס כחוט השערה,

(7) שמואל א כה, לח. ויהי כעשרת הימים ויגף יהנה אֶת־נֶבֶל בְּיָמָת:

(8) רות ב, יז. וַתִּלְקֹט בַּשָּׂדֶה עַד־הָעֶרֶב וַתַּחבֹּט אֶת אֲשֶׁר־לָקְטָהּ וַיְהִי כַּאֲפֵה שְׁעָרִים:

(9) רא"ם שם. ראה הערה 2.

והתפרנסו זה מזה. אמרו לו: אין הקומץ משביע את הארי, ואין הבור מתמלא מחוליתו. אמר להם: לכו ופשוטו ידכם בגדוד. מיד יוצאים באחיתופל, ונמלכין בסנהדרין, ושואלין באורים ותומים. אמר רב יוסף: מאי קרא? דכתיב "ואחרי אחיתופל בניהו בן יהונדע ואביתר ושר צבא למלך יואב". אחיתופל — זה יועץ, וכן הוא אומר: "ועצת אחיתופל אשר יעץ בימים ההם פאשר ישאל איש בדבר האלהים". "בניהו בן יהונדע" זה סנהדרין, "ואביתר" אלו אורים ותומים. וכן הוא אומר: "ובניהו בן יהונדע על הכרתי ועל הפלתי". ולמה נקרא שם "כרתי" ו"פלתי"? "כרתי" שפותרים דבריהם, "פלתי" שמופלאים בדבריהם. ואחר כך "שר צבא למלך יואב". אמר רב יצחק בר אבא, ואמרי לה אמר רב יצחק בריה דרב אידי: מאי קרא "עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר". רבי זירא אמר: משה לעולם הנה ידע, ודוד נמי הנה ידע. וכיון דדוד הנה ידע, כנור למה ליה? לאתעורי משנתיה. וכיון דמשה הנה ידע, למה ליה למימר "כחצות"? — משה קסבר: שְׁמָא יטעו אצטגניני פרעה, ויאמרו "משה בדאי הוא". דאמר מר: למד לשונך לומר "איני יודע", שְׁמָא תתבדה ותאחז. רב אשי אמר: בפלגא אורתא דתליסר נגהי ארבסר הנה קאי, והכי קאמר משה לישאל, אמר הקדוש ברוך הוא: למחר כחצות הלילה כי האידנא אני יוצא בתוך מצרים.

(4) פרשתינו יב, כט. ויהי בחצי הלילה ויהנה הפה כל־בכור בארץ מצרים מבכר פרעה הישב על־פסאו עד בכור השבי אשר בבית הבור וכל בכור בהמה:

(5) תוס' שם ד"ה ואתא איהו ואמר כחצות - ואם תאמר מכל מקום לימא כחצות כמו שאמרו לו מן השמים דהא אמת אמרו לו. וי"ל שלא רצה לומר להם דבר שלא היה יכול להראות ולהוכיח אם ישאלו לו:

פסיקתא דרב כהנא פרשת ויהי בחצות הלילה. תני ר' שמעון בן יוחאי משה לא היה יודע לא עתותיו ולא רגעיו ולא זמניו של לילה לפי' אמ' כחצות הלילה (שמות יא:ד), אבל הב"ה הוא יודע עתותיו ורגעיו וזמניו של לילה לפי' הוא נכנס בו כחוט שערה.

מכילתא על הפסוק ויהי בחצות הלילה. "ויהי בחצי הלילה", יוצרו חלקו. למה נאמר? לפי שנגאמר: (שמות יא, ד) "ויאמר משה: כה אמר יי: כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים". שְׁמָא אֲפֹשֶׁר לְכַשֵּׁר נָדָם לַעֲמֹד עַל חֲצִי שְׁלִלָהּ, אֵלָא כֵּן, יוֹצְרוֹ חֲלָקוֹ.

(11 רשב"ם. ויאמר משה לפרעה כה אמר ה' כחצות - כחצות מן חצה כמו כעשות מן עשה. כעלות המנחה מן עלה. כלומר: כשיגיע זמן יציאת ישראל כשיחצה הלילה אני יוצא בתוך מצרים. ובשעת מעשה ראוי לכתוב ויהי בחצי הלילה בבי"ת זהו לפי פשוטו. כי כשאמר למשה לפני הזמן של מכת בכורות אז ראוי לומר כחצות כלומר: כשיגיע אותו זמן שיחצה הלילה.

(12 וירא יט, טו. וכמו השחר עלה ויאיצו המלאכים בלוט לאמר קום קח את-אשתך ואת-שתי בנותיך הנמצאות פן-תספה בעון העיר:

(13 לבושי האורה. רש"י כחצות הלילה בהחלק הלילה כו' שאין חצות שם דבר של חצי עכ"ל הרא"ם אמר וז"ל לא שיהיה כחצות שם כמו חצות לילה אקום מפני שאז הכ"ף שבו מתפרש כ"ף הדמיון כמו הלא דברי כאש וכפטיש יפוצץ סלע או כ"ף השעור כמו כעשרת הימים כאיפה שעורים ושניהם בלתי נכונים מפני שאם תתפרש כ"ף השיעור יחוייב שיהיה הדבר מסופק ואי אפשר לומר זה בדברי השם משום דמי איכא ספיקא קמי שמיא ואם תתפרש כ"ף הדמיון יתחייב שתהיה השעה שדבר למשה באורחא דתליסר נגהי ארביסר כו' עכ"ל והנה באמת בדמיון דבר נכונה אבל בשיעור לא ידעתי מאי קאמר שאם פשט העניין כן הוא בכל מקום שתבא כ"ף השיעור יחוייב שיהיה הדבר מסופק אם כן מי יכריח את רש"י לומר שהספק שאמרו בו רז"ל שמא יטעו כו' הוא דרך דרש ואין זה פשוטו מנ"ל לרש"י ז"ל שכיון שמצינו חצות לילה אקום שהוא שם שמא חצות דהכא הוא ג"כ שם והכ"ף היא כ"ף השיעור והספק הוא ספק שאמרו בו חז"ל שמא יטעו כו' ועוד אותן הכפ"ן השיעור עצמן שהביא כעשרת הימים כאיפה שעורים מאן יימר לי' דמסופקין הן ואינו כן כי אף על פי שפירשו הוא מעט כמות או מעט יותר היינו משום שהלשון סובל כן אבל המדבר בעצמו שאמר כעשרת הימים כאיפה שעורים הוא ידע בודאי האמת מה שהיה מעט פחות מעשרת ימים או מאיפה או מעט יותר אלא שלא חש לכתוב אותו מעט שכן דרך המדברים וא"כ מנ"ל לרש"י לומר לפי דבריו שאינו שם על כן אני אומר כי ודאי דברי רש"י הם דברי אלקים חיים וכבוד הרב המזרחי במקומו מונח אבל בכאן לא העמק יפה ולא ירד לסוף דעתו כי תחלת דבריו ודאי הם צודקים ואמתיים שמה שאמר שיהיה כחצות על משקל כעלות המנחה שאז יהיה הכ"ף שבו מתפרש במקום כאשר לא שיהיה כחצות שם כמו חצות לילה אקום ע"כ דבריו הם נכונים גם מה

שאמר שאם היה שם היה הכ"ף כ"ף הדמיון וזה אי אפשר שאם כן יחייב שתהיה השעה שדיבר זה משה באורחא דתליסר כו' הוא אמת אבל מה שאמר שאי אפשר שתהיה הכ"ף כ"ף השיעור אם היה חצות שם הוא מה שאמר לך שאם היה חצות שם דבר חצי והיה הכ"ף כ"ף השיעור כאלו אמר כמו חצי הליל ע"כ היינו צריכין לפרש השיעור אחד מג' שיעורין ואין כאן שיעור אחר דהיינו או שפירשו כמו משך חצי הלילה דהיינו מתחלתה עד רגע חצות הליל או כמו משך הרגע חצות הלילה עד עלות השחר או כמו משך חצות הלילה עצמה והנה אם נאמר שיהיה כוונת כ"ף השיעור כמשך שנים שיעורים הראשונים דהיינו כשיעור אורך חצי הלילה ממש זה אי אפשר דהא בעת המכה נאמר בפ"י ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור וגו' משמע ברגע חצי הלילה ממש לא קודם לכן ולא אחר מכאן ואם נאמר שיהיה כוונת כ"ף השיעור כמשך חצות הלילה זה אי אפשר גם כן שעל חצות הלילה אינו נופל כמשך כך וכך שחצות הלילה אינו אלא עת אחד שהוא בלתי מתחלק ואין שייך לומר עליו כמשך כך וכך שאין בו משך כלל ואין לומר דהיא גופא אתא לאשמועינן להודיע הפלא שברגע אחד אכה כל בכור דאם כן בחצי היה לו לומר שהוא יותר מבורר להודיע עניין זה ואין לומר גם כן שהכוונה בשיעור חצות הלילה שהוא אינו אלא רגע אחד באותו שיעור אכה כל בכור וגו' שאם כן יהיה פירושו אבל ההכאה לא תהיה ממש בחצי הליל אלא בשליש או ברביע או ברגע אחד מן הלילה שהוא כשיעור רגע חצות הלילה וזה אי אפשר גם כן חדא שאינו אמת שהרי האמת כן שהיתה המכה בחצות הלילה ממש ועוד מה לי ליקח השיעור מרגע חצות הלילה מה לי רגע חצות הלילה מה לי רגע אחר ברגע אחד אני יוצא היה לו לומר כעניין שנאמר ואכלה אותם כרגע לפיכך אמר רש"י כי לפי פשוטו אי אפשר לפרשו בעניין אחר רק מקור ויהיה פירושו כהחלק הלילה כו' ומ"ש רש"י בסוף דבריו שאין חצות שם דבר אלא לשון חצי הוצרך לומר זה כדי שלא נטעה לומר שפ"י כחצות הוא כהחלק ויהי כחצות לשון חלוקה זה אינו כי על כל פנים אין לשון יוצא ממשעו שהוא לשון חצי ופירושו כהחלק שהוא לשון חצי ופירושו כהחלק הלילה לחצאין לא כהחלק הלילה לשליש או לרביע אבל כשתהיה כ"ף השיעור כ"ף מסופקת על דרך שדרשוהו רז"ל לא מצינו בפשט הפסוקים כזו לכך אמר אח"כ רז"ל דרשוהו כו' כלומר שאינו אלא דרך דרש לא לפי פשט הכתוב כי אין דרך כ"ף השיעור להיות מסופקת ואשר כתב הרא"ם ז"ל על

ורבותינו דרשוהו כו' וז"ל אבל רבותינו ז"ל דרשוהו שם כמו חצות לילה אקום והכ"ף כ"ף השיעור ולא שהיה ספק למשה שהרי דבריו אלה דברי השם אלא שאמר ככה שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא כו' עכ"ל משמע מלשונו שהוא סובר שמשה שינה לשון נבואתו הבאה לו מן הש"י כדי שלא יאמרו עליו משה בדאי הוא ואני אומר רחמנא לישרי ליה למר כי איך נאמר על משה ששינה מאמר הש"י במקום שאמר כה אמר ה' וגו' חלילה חלילה כי דובר שקרים לא יכון וגו' אבל ודאי כביכול הש"י בעצמו אמר כן למשה בנבואתו כחצות הלילה כו' וכן באותו לשון אמרו הוא לפרעה וכביכול הוא בעצמו אמר כן מטעם שמא יטעו אצטגניני פרעה ויטיחו דברים כלפי מעלה ית' ויאמרו הוא בעצמו כביכול בדאי הוא או אינו יכול לכוין השעה או אין כל דבר גלוי וידוע לפניו באמתות וכיוצא בו יתעלה וית' עליו רב מזה אלא שרז"ל וגם רש"י ז"ל אחריהם כינוי הדברים כלפי משה נ"ל:

13 רבינו בחיי. כה אמר ה' כחצות הלילה. הקב"ה אמר לו בחצות כי כן העידה התורה במעשה ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור אבל משה אמר כחצות דרשו רז"ל כדי שלא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא. ויש לשאול על המאמר הזה כי בודאי איצטגניני פרעה וחרטומיו מן המכה השלישית שהודו על כרחם ואמרו אצבע אלהים היא לא נתראו לפני משה ולא באו בהיכל המלך כלל כי ראו במשה שהשיב כל חכמתם אחור ודעתם יסכל וא"כ איך יתלו הטעות במשה ויאמרו משה בדאי הוא והם היודעים כי נאמנים כל דבריו בתשע מכות הקודמות ולא נפל מכל דבריו ארצה והנה המה חכמים מחוכמים המכירים כי מעשיו של משה היו מאת השם כי כבר הודו בכך ועוד כי אף אם יתלו הטעות במשה מה היה משה חושש להם שישנה בשביל כך הלשון שנאמר לו מפי הגבורה בחצות ויאמר להם בשמו כחצות. והנראה לומר כי עד המכה השלישית היו האצטגנינים והחרטומים חזקים באמונתם והענין ברור אצלם כי כל מעשיו של משה רבינו בדרך חכמה ותחבולה לא מאת הש"י אבל כאשר היתה המכה השלישית היו מכחישים חכמת עצמם ומודים בנבואת משה ואז אמרו אצבע אלהים היא ומשם ואילך היו רואים שהיו המכות באות בדברו של משה ואחר התראתו מיד והיו רואים שהיו מסתלקות בכל פעם ופעם בכח תפלתו, אז היה הענין הולך ומתחזק בלבם והיתה נבואת משה מתבררת אצלם והיה שם שמים נודע ומתקדש בעולם על ידו, וכיון שנאמנו דבריו בכל המכות

והיה ענין החרטומים והאצטגנינים הולך לאחור בשקריהם ופחוזתם וענין אמתת נבואת משה מתגבר והולך לכך נתיירא משה במכה זו האחרונה שהיא חתימת עשר מכות פן ימצאו החרטומים והאצטגנינים מקום לטעות בדבריו מה שלא מצאו עד עתה בין המכות הקודמות כי אם היו מוצאים עתה מקום לטעות יהיו מכחישים כל המכות והאותות והמופתים למפרע ויתחלל שם שמים וע"כ היה הענין מוכרח למשה שהוצרך לשנות לשון הש"י פן יטעו הם ויכחישו למפרע ונמצא שם שמים מתחלל, וחשש בזה במכה האחרונה לפי שכל האותות הקודמים תלוין בה. ונראה לי עוד לומר במה ששינה ואמר כחצות שהוצרך לעשות כן שיתקדש שם שמים, כי מן הידוע אצל חכמי הכוכבים שראשי הימים שהם חל"ם כצנ"ש וראשי הלילות כצנ"ש חל"ם אם כן תחלת שעה שביעית של ליל חמישי היא למאדים ולכך שנה משה כחצות כלומר קרוב לחצות ושיחשבו המצריים שהמכה היתה בסוף שעה ששית לצדק שהוא כוכב החיים, ושיתברר אצלם שהמכה אינה מכח הכוכבים, ואלו אמר להם בחצות היו אומרים כי המכה למאדים היא ולא מאת ה' היתה זאת להם רק שנתחייב כן מכח המערכה. אבל אצל המאמינים ידוע כי בחצי הלילה היתה המכה בכון ברגע התחלת מאדים וכן העידה התורה כי אין הקב"ה משנה הטבע אלא אחר ההכרח ולצורך גדול ורצה להשתמש באחד ממשרתיו שהוא מאדים כדי להרוג בשונאיו ובענין שאמרו במבול נטל כוכב אחד מכימה והביא מבול לעולם, ואע"פ שהיה נס גדול ומפורסם בהיות המכה בתחלת מאדים אפילו לדעת הכופרים מפני שאין החוזים בכוכבים יכולים לתלות הכח במאדים להשמיד להרוג ולאבד כי אם ליחיד או לשנים וזה בהיותו בבית שפלותו אבל ברבוי עם ברגע אחד כמו שהיה בבכורי מצרים זה אי אפשר מכח המזלות אלא אע"פ כן רצה משה שלא ליתן פתחון פה אפילו לאחד מהם מן הנפתים בהבליהם שלא יהיו מפרישין בין יחידים לרבוי עם שלא יאמרו שהיה בשעת ממשלת מאדים כלל אלא בשעת ממשלת צדק שהוא בית החיים שהרי רוב הנולדים לתשעה הם לצדק וכאשר תבא להם המיתה בשעת ממשלת כוכב החיים אז יתפרסם להם כי זה מכה עליון למעלה מן הכוכבים והמזלות. ומה שתמצא במלת כחצות סיוע לדברי קצת שבסוף שעה ששית הוא קרוב לחצות אבל בחצות הלילה בכון באותו רגע התחילה המכה במצרים הוא שכתוב (איוב לד) רגע ימותו וחצות לילה יגועשו עם, כלשון (תהלים יח) ותגעש ותרעש הארץ, ויעברו אלו ישראל

שהרי בלילה אמר להם קומו צאו מתוך עמי, ויסירו אביר לא ביד יסירו אימת פרעה והמצריים שהיו אבירים עליהם ולא בכח ידם.

(14 פרשתינו יב, כט.) וַיְהִי בַחֲצִי הַלַּיְלָה וַיִּהְיֶה הַכֶּהֱ כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פְּרֹעֶה הַיֹּשֵׁב עַל־פֶּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשָּׂבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר בְּהֶמְהָ:

(15) לֵךְ לְךָ יֵד, טו.) וַיִּחַלֶּק עֲלֵיהֶם לַיְלָה הוּא וַעֲבָדָיו וַיִּכְּסוּ וַיִּרְדְּפֵם עַד־חֹבֶה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדִמְשֶׁק:

רש"י ד"ה לילה. כלומר אחר שחשכה לא נמנע מלרדפם. ומדרש אגדה שנתלק הלילה, ובחציו הראשון נעשה לו נס, וחציו השני נשמר ובא לו לחצות לילה של מצרים:

(16) תיב"ע.) ואתפליג להום ליליא בארץא פלגותא אגתון עם מלכיא ופלגותא אצטיניא למימתי בוכריא במצרים וקם איהו ועבדוי ומחינון ורדפינון מה דאשתאר מנהון עד דאיכפר חובא דעתיד למחני בידן דמציפונא לדרמשק.

בראשית רבה פרק מג, ג.) ויחלק עליהם לילה (בראשית יד, טו), רבי בנימין בר יפת משם רבי יונתן הלילה נתלק מאליו. ורבנן אמרי יוצרו חלקו, אמר הקדוש ברוך הוא אביהם פעל עמי בחצי הלילה, אף אני פועל עם בניו בחצי הלילה. ואימתי במצרים, שנאמר (שמות יב, כט): ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור וגו'.

(17) ראב"ע. ראה הערה 2.

זהר פרשתינו לו עמוד ב.) והכי הנה, דלא עביד ליליא גימוסוי, עד דאתפלג, בפלגות בתראה, עבד גימוסוי, הדא הוא דכתיב ויהי בחצי הלילה. מאי בחצי. בפלגות בתראה, בזמנא דאיהי שלטא, ואשתכח האי זאת, למעבד גימוסין תדירא, וכל גימוסא דאתעביד בליליא, בפלגותא בתראה אתעביד.

פירוש עץ הדעת טוב. ראה בסוף.

ש"ך עה"ת כאן. ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה וגו'. אמרו ז"ל (ברכות ד'). שאמר משה כחצות כדי שלא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא. והקשה רבינו בחיי ז"ל ואמר איך יאמרו משה בדאי הוא ממכה שלישית שהיא מכת הכינים הודו על כורחם ואמרו אצבע אלהים ולא נראו עוד לפני משה ולא באו בהיכל המלך, והוא ז"ל האריך עיין שם בספרו. ואפשר לומר שמשה אמר כחצות הוא על היציאה ועל הגלוי כשיגלה

הוא כחצות אבל ההכאה היא בחצי הלילה, וכן אמר משה כחצות הלילה אני יוצא ובמכה אמר ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור, לא אמר יצא והכה כל בכור, ולזה אמר כחצות ולא אמר בחצי כמו שאמר ויהי בחצי, ולא אמר בחצות, אלא משה אמר כחצות כלל שני חצאין חצי ראשון שהוא דין וחצי אחרון שהוא רחמים שהקב"ה משתעשע עם הצדיקים בגן עדן, והכאה זו צריך שיהיה בה דין ורחמים דין להכות בכורי מצרים ורחמים להצלת ישראל.

(18) תהלים קי"ט, סב.) חצות־לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך:

איוב לד, כ.) רגע ימתו וחצות לילה יגעשו עם וינעברו וינסירו אביר לא כיד:

חדא"ג מהרש"א ברכות שם. ולא ניחא ליה לתלמודא לפרש כפירש"י בחומש לפי פשוטו כחצות כהחלק ע"ש דחצות הוא שם דבר בכ"מ כמו חצות לילה וגו' ועוד לגבי מעשה דכתיב ויהי בחצי וגו' למה לא נכתב נמי כחצי בכף דהיינו כהחלק אלא שהוא שם דבר.

(19) פרש"י איוב שם ד"ה וחצות לילה. כמו שעשה למצרים:

(20) פרשתינו יא, ב.) דכרנא באגני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה בלי־כסף וכלי זהב:

רש"י ד"ה דבר נא. אין נא אלא לשון בקשה, בבקשה ממך הנהירם על כך, שלא יאמר אותו צדיק אברהם "ויעבדום וענו אותם" (בראשית ט"ו), קים בהם, "ואתרי כן יצאו ברכש גדול" (שם), לא קים בהם:

רא"ם שם. אין נא אלא ל' בקשה. בברכות פ"ק ופירושו אין נא האמור פה אלא ל' בקשה ובמכילתא אל תאכלו ממנו נא אין נא אלא לשון חי שפירושו אין נא האמור פה. וכך אמרו אברהם תקן תפלת שחרית שנאמר וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם ואין עמידה אלא תפלה שנאמר ויעמוד פנחס ויפלל ואין זה לומר שכל מקום שנאמר בו עמידה היא תפלה ועוד אמרו יצחק תקן תפלת המנחה שנאמר ויצא יצחק לשוֹח בשדה לפנות ערב ואין שיחה אלה תפלה שנאמר ולפני יי' ישפוך שיחו יעקב תקן תפלת ערבית שנ' ויפגע במקום ואין פגיעה אלא תפלה וכן בכמה מקומות בגמרא וכלם ממין אחד:

(21) לבוש האורה. ראה הערה 13.

פרשתינו יא, ת. וְנִרְדּוּ כָל־עַבְדֶּיךָ אֵלֶּה אֵלֵּי וְהִשְׁתַּחֲוִי־לִי
לֵאמֹר צֵא אִתָּה וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בְּרִגְלֶיךָ וְאַחֲרֶי־כֵן אֵצֵא
וְנֵצֵא מֵעַם־פְּרָעָה בְּחֶרֶץ־אֵף:

רש"י ד"ה וירדו כל עבדיך. חלק כבוד למלכות, שְׁהָרִי
בסוף ירד פרעה בעצמו אליו בלילה "ויאמר קומו צאו
מתוך עמי" (שמות י"ב), ולא אמר לו משה מתחלה
וירדת אלי והשתחוית לי:

דברי דוד. כחצות הלילה, כהחלק הלילה דל"ת חצות
הוא שם דבר, וה"ק כשיגיע זמן חצות לילה. דא"כ קשה
היה לו לאמר בחצוצ בבי"ת, דפירושו בזמן חצות, אלא
דהך חצות הוא שימוש כשיתחלק הלילה יהי דבר זה אבל
רבותינו פירשונו לשם דבר זה דלא כאמר בבי"ת כדי
שלא יאמרו משה בדאי הוא, וא"ל איך שינה משה לשון
השי"ת שאמר בחצות כדאית א בפרק כמה דברכות
דכבר מצינו גם באברהם דאפי' הקב"ה שינה מפני
השלוש.

וירא יח, יג. וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם לָמָּה זֶה צָחָקָה
שָׁרָה לֵאמֹר הֲאֵף אֲמַנָּם אֵלֶּד וְאֲנִי זָקְנָתִי:

רש"י ד"ה ואני זקנתי שְׁנָה הַפְּתוּב מִפְּנֵי הַשְּׁלֹם, שְׁהָרִי
היא אֲמָרָה וְאֵלֶּיךָ זָקָן:

(23) בחיי כאן. ראה הארה 13.

שפ"ח אות ט. וַיֹּאמְרוּ מִשֶּׁה בְּדָאֵי הוּא כו'. וא"ת וכי
בשביל השוטים שיטעו ישנה דברו של מקום. י"ל מפני
שמן המכה השלישית ואילך, הודו החרטמים בנבואת
משה שכל דבריו אמת, לכך נתיירא משה שלא יתחלל
השם ח"ו בחתום, כי שמא יטעו עכשיו ויכחישו נבואתו
למפרע. [בחי:]

נתיבת עולם נתיב האמת פרק ב. ובפרק קמא דברכות
(ד', א') כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים
הוי לי' לומר בחצי הלילה אלא אמר משה שמא יטעו
אצטגניני פרעה והיינו דאמר מר למד לשונך לומר איני
יודע שמא תתבדה ותאחז ע"כ, פי' כ"כ יש להרחיק
האדם עצמו מן מדת השקר שמגונה הוא השקר כי תמצא
שהיה משה מדקדק על דבר זה ביותר, כי אף שבסוף
יהיה נגלה הדבר כאשר תבא המכה, מ"מ יהיה בעיניהם
כמו חצי שעה בדאי ועל זה היה מדקדק, ולכן ילמד
לשונו לומר איני יודע, ומה שאמר ותאחז כאלו אמר
שיהיה נתפש בשקרו כמו גנב שנתפש בגניבתו כך
המשקר גונב האמת ומעלים אותו ומשקר:

(24) בראשית ב, ב. וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ
אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר
עָשָׂה:

רש"י ד"ה ויכל אלהים ביום השביעי. ר' שמעון אומר
בְּשֶׁר נָדָם, שְׁאֵינוּ יוֹדְעֵי עֲתִידוֹ וְרָגְעֵיו צָרִיךְ לְהוֹסִיף מִחַל
עַל הַקֹּדֶשׁ, הַקֶּבֶ"ה שִׁיּוּדָע עֲתִידוֹ וְרָגְעֵיו, נִכְנָס בּוֹ כְּחוּט
הַשְּׁעָרָה, וְנִרְאָה כְּאִלוֹ כֵּלָה בּוֹ בַּיּוֹם. ד"א מָה הָיָה הָעוֹלָם
חֹסֵר? מְנוּחָה, בָּאת שָׁבַת בָּאת מְנוּחָה, כָּלְתָה וְנִגְמְרָה
הַמְּלָאכָה:

(26) צידה לדרך כאן. רש"י ד"ה כחצות הלילה.
ורבותינו דרשוהו כמו חצות הלילה, ואמרו שאמר משה
כחצות וכו'. כתב עליו הרא"ם וז"ל ולא שהיה ספק
למשה שהרי דבריו אלה הם דברי השם, אלא שאמר ככה
שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא וכו',
ע"כ. וכתב עליו מורי הגאון מהר"ר מרדכי יפה ז"ל
משמע מלשונו שהוא סובר שמשה שינה לשון נבואתו
הבאה לו מן השי"ת כדי שלא יאמרו עליו משה בדאי
הוא. ואני אומר רחמנא לישרי ליה למר כי איך נאמר על
משה ששינה מאמר השי"ת במקום שאמר כה אמר ה'
וגו', חלילה חלילה כי דובר שקרים לא יכון וגו', אבל
ודאי כביכול השי"ת בעצמו אמר למשה כן בנבואתו
כחצות הלילה וכו' מטעם שמא יטעו אצטגניני פרעה
ויטיחו דברים כלפי מעלה ית' ויאמרו הוא בעצמו כביכול
בדאי הוא וכו', אלא שרז"ל וגם רש"י ז"ל אחריהם כינו
הדברים כלפי משה נראה לי, עכ"ל. ואני שמעתי ולא
אבין כך את דברי הרא"ם ז"ל כאשר כתב מורי ז"ל
משמע מלשונו שהוא סובר שמשה שינה לשון נבואתו
וכו', מדקאמר שהרי דבריו האלה הם דברי השם, משמע
לי שהוא סובר שמשה לא שינה לשון נבואתו אלא
הקב"ה בעצמו אמר כן למשה כחצות הלילה וכו' מטעם
שמא יטעו אצטגניני פרעה וכו'. ויהיה איך שיהיה כוונתו
של הרא"ם ז"ל אני תמה מאד על מורי ז"ל איך כתב על
הרא"ם ז"ל רחמנא לישרי ליה למר כי איך נאמר על
משה ששינה מאמר השי"ת וכו'. הלא תלמוד ערוך ברור
מללו בפ"ק דברכות (דף ג:) קאמר בהדיא שמשה שינה
לשון נבואתו וכו' בלי פוצה פה ומצפצף והילך לשון
הגמרא, מאי כחצות אילימא דאמר ליה הקדוש ברוך הוא
כחצות, מי איכא ספיקא קמי שמיא, אלא דאמר ליה
למחר בחצות כי השתא, ואתא איהו ואמר כחצות, אלמא
מספקא ליה וכו'. וכתבו התוספות וז"ל ואתא איהו ואמר
כחצות, וא"ת מ"מ לימא בחצות כמו שאמרו לו מן
השמים דהא אמת אמרו לו. וי"ל שלא רצה לומר דבר

שלא היה יכול להראות ולהוכיח אם ישאלו, עכ"ל. ותירוצו זה נרמז גם בדברי רש"י שם דו"ק ותשכח. והא דמסיק שם בגמרא (ד. וז"ל, רבי זירא אמר משה לעולם הוה ידע, והא דאמר כחצות משה קסבר שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא וכו'. נראה לי שרבי זירא לא בא לסתור הא דקאמר הסתם גמרא לעיל מאי כחצות אילימא דאמר ליה הקדוש ברוך הוא כחצות, מי איכא ספיקא קמי שמיא, אלא דאמר ליה למחר בחצות כי השתא, ואתא איהו ואמר כחצות, כי זה מונח קיים אמת ויציב אפילו לדעת רבי זירא. אלא שבא לסתור הא דקאמר אלמא מספקא ליה. וכן משמע בהדיא מדברי רבינו בחיי ז"ל שכתב וז"ל, כה אמר ה' כחצות הלילה, הקב"ה אמר לו בחצות [וכו'] אבל משה אמר כחצות ודרשו רז"ל כדי שלא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא וכו'. ויש לשאול אף אם יתלו הטעות במשה מה היה משה חושש להם ששינה בשביל כך הלשון שנאמר לו מפי הגבורה בחצות ויאמר להם בשמו כחצות וכו', עד לכך נתיירא משה במכה זו האחרונה פן ימצאו החרטומים והאצטגנינים מקום לטעות בדבריו והיו מכחישים כל המכות והאותות והמופתים למפרע ויתחלל שם שמים, ועל כן היה הענין מוכרח למשה שהוצרך לשנות לשון השי"ת וכו', [עכ"ל]. ומעתה יצא נקי הרא"ם בלי שום עונש אפילו כמלא נימא כי הוא אמת ותורתו אמת, ואלו ראה מורי ז"ל זה המאמר אחר שכתב זה היה אומר נענתי לכם עצמות הרא"ם ז"ל, כן נראה לי:

(27) וארא ת, ו. ויאמר למחר ניאמר כדכרך למען תדע כייצאין פיהנה אלהינו:

שם ת, כה. ויאמר משה הנה אנכי יוצא מעמד והערתתי אליהנה וסר הערב מפרעה מעבדיו ומעמו מחר רק אלי יספ פרעה התל לבלתי שלח אתהקעם לנפח ליהנה:

(28) וארא ט, ה. וישם יהנה מועד לאמר מחר יעשה יהנה הדבר הזה בארץ:

(29) פרשתינו י, ד. כי אם-מאן אתה לשלם את-עמי הנני מביא מחר ארבה בגבלך:

(30) וארא ז, כה. וימלא שבעת ימים אחרי הכותיהנה אתהנאר:

רש"י ד"ה וימלא. מנן שבעת ימים, שלא שוב הנאור לקדמותו, שהיתה המכה משמשת רביע חדש, וג' חלקים הנה מעיד ומתרה בקה (תנחומא):

(31) וארא ט, יח. הנני ממטיר פעת מחר כרד כרד מאד אשר לא-היה כמהו במצרים למן-היום הנסדה ועד-עתה:

רש"י ד"ה כעת מחר. פעת הזאת למחר; שרט לו שריטה בפתל – למחר נשפיע סמה לכאן, נרד הכרד:

(32) שיחות ש"פ וארא תש"מ. ראה בסוף.

אוה"ת וארא ט, ה. וישם ה' מועד לאמר. פ"ה הודיע אותם זמן המכה כדי שיכניסו המקנה מהשדות וכמו שמצינו לו שעשה במכת הברד, ושם אמר ה' הדברים מפורשים דכתיב (פסוק יט) שלח העז וגו' וכאן אמר הדברים ברמז, והוא מה שנתכוון לומר בתיבת **לאמר** פירוש שיאמרו משה ואהרן שימת מועד זה לפרעה ולמצריים כי הוא תכלית המכוון כמו שפירשנו:

(33) וארא ט, כ. הירא את-דבר יהנה מעבדי פרעה הנס את-עבדיו ואת-מקנהו אליהבתים:

(34) רמב"ן כאן. ויאמר משה כה אמר ה' **כחצות הלילה** אל פרעה אמר כן ואל עבדיו כמו שאמר בסוף דבריו (שמות י"א:ח') וירדו כל עבדיך אלה אלי. ולא פירש עתה איזה לילה תהיה המכה הזאת, כי הדבור הזה והאמירה אל פרעה קודם ראש חדש ניסן היה. וכשיאמר **כחצות הלילה** לא יודע איזה לילה הוא והנה לא הודיעם משה ליל מכתם, אבל אמר בחרי אף לא אוסיף אני ראות פניך, אבל אתה תקראני ועבדיך ישתחוו לי כחצות הלילה לצאת מארצך. ובפרשה השניה (שמות י"ב:י"ב) פירש לישראל ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה וגו', ובפרשה השלישית אמר (שם כט) ויהי בחצי הלילה הנזכר שעשו בו הפסח:

(35) וארא ת, ו. ויאמר למחר ניאמר כדכרך למען תדע כייצאין פיהנה אלהינו:

(36) רש"י וארא ת, יט. ראה הערה 31.

(38) שו"ת הרדב"ז סי' תתי"ד. ותנא בתרא ס"ל שאין צריכים לנס אלא גלגל כמנהגו נוהג. וחוזר אלא יודע עתותיו ושעותיו חלקו וצמצם בחצי הלילה ממש ובאותו רגע הכה כל בכור דרגע הוי כממריה ואע"ג דאנן אי אפשר לן לצמצם הוא ית' שמו יודע לצמצם ולכויו הנקודה אשר היא בחצי הלילה ממש ובאותה נקודה הכה אותם.

(41) שמות ג, יד. ויאמר אלהים אל-משה אהנה אשר אהנה ניאמר פה תאמר לבני ישראל אהנה שלחני אליכם:

רש"י ד"ה אהיה אשר אהיה. אֶהְיֶה עִמָּם בְּצֶרֶה זֹה אֲשֶׁר אֶהְיֶה עִמָּם בְּשִׁעְבוֹד שְׁאֵר מַלְכֵי־יִשְׂרָאֵל. אָמַר לְפָנָיו, רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מָה אֲנִי מְזַכֵּיר לָהֶם צָרָה אַחֲרֶת? דִּים בְּצָרָה זֹה, אָמַר לוֹ יְיָ אֱמֶת, **כֹּה תֹאמַר וְגו'** (ברכות ט:):

(42) תוס' ד"ה ואתא. ראה הערה 5.

אבי עזר. כחצות הלילה וגו'. הנה הרב הלך בעקבי חכמינו זכרונם לברכה שדרשו כמו סמוך לו לפניו או לאחריו. כדי שלא יאמרו אצטגניני פרעה משה בדאי הוא. אף שמשה אמר בשליחות השם ואין ספיקא קמי קודשא בריך הוא אף על פי כן טוב לכת בלשון אינו יודע כמו שכתב המזרחי בדברי רש"י ז"ל. לכן לא ישר בעינינו לפרש שחצות שם הפועל. באמצע הלילה ממש. כי אין יכולת ביד אדם לברר על נכון אמצע הלילה. ולא נכון שהשם ישלח שליחות לבני אדם בזמן מה אשר לא יוכלו לעמוד על הזמן ההוא לכן דעת הרב שחצות הוא שם דבר כאשר יעבור חצי לילה ראשונה. ואז מתחלת חצי הלילה שנית. וזה ויהי בחצי הלילה. וכן חצות לילה אקום. הוא חצות לילה שנית ולא דקדק הכתוב כלל לשער דוקא בזמן חצות לילה. ועיין רש"י. ודברי הרב נכונים מאד בחק השכל: שם

(43) פרשתינו יא, ה. וַיִּרְדּוּ כָל־עַבְדֵי אֱלֹהֵי אֱלִי וְהַשְׁתַּחֲוִי־לִי לֵאמֹר צֵא אִתָּהּ וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצֶא וְנֵצֵא מִעַם־פְּרָעָה בְּחֵרֶץ־אֵף:

(44) לך לך טו, ה. נִיּוּצָא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבְּטָנָא הַשְׁמִימָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם־תּוּכַל לְסַפֵּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ פֹּה יִהְיֶה נִרְעָה:

רש"י ד"ה ויוצא אתו החוצה. לפי פשוטו הוציאו מאֲהָלוֹ לַחוּץ לְרֹאוֹת הַכּוֹכָבִים, וּלְפִי מִדְרָשׁוֹ אָמַר לוֹ צֵא מֵאֲצִטְגְּנִיּוֹת שֶׁלֹּךְ שְׂרָאִית בְּמַזְלוֹת שְׂאִינָה עֵתִיד לְהַעֲמִיד בּוֹ, אַבְרָם אֵין לוֹ בֶן, אַבְל אַבְרָהָם יֵשׁ לוֹ בֶן, שְׂרִי לֹא תֵלֵד, אַבְל שְׂרָה תֵלֵד; אֲנִי קוֹרָא לָכֶם שֵׁם אַחֵר וַיִּשְׁמָנָה הַמַּזָּל. ד"א הוציאו מחללו של עולם והגביהו למעלה מן הכוכבים, וְזֶהוּ לְשׁוֹן הַבְּטָה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה:

(45) שמות א, טז. וַיֹּאמֶר בְּיָלְדְכֶן אֶת־הַעֲבָרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל־הָעֲבָנִים אִם־בֶּן הוּא וְהִמָּתֵן אֹתוֹ וְאִם־בַּת הוּא וְחָתָה:

רש"י ד"ה אם בן הוא וגו'. לֹא הָיָה מִקְפִּיד אֶלָּא עַל הַזְכָּרִים, שְׁאָמְרוּ לוֹ אֲצִטְגְּנִיּוֹ שְׁעֵתִיד לְהוֹלֵד בֶּן הַמוֹשִׁיעַ אוֹתָם:

שם כב. וַיֵּצֵאוּ פְרָעָה לְכַלְעֻמּוֹ לֵאמֹר כָּל־הֶבֶן הֵילֹד הִיאֲרָה תִשְׁלִיכֶהוּ וְכָל־הַבַּת תִּסְחִיו:

רש"י ד"ה לכל עמו. אֵף עָלֵיהֶם גָּזַר (סוטה י"ב), יוֹם שְׁנוֹלֵד מֹשֶׁה אָמְרוּ לוֹ אֲצִטְגְּנִיּוֹ, הַיּוֹם נוֹלֵד מוֹשִׁיעֵנו, וְאֵין אֲנִי יוֹדְעִים אִם מִמָּצְרִים אִם מִיִּשְׂרָאֵל, וְרוֹאִין אֲנִי שְׁסוּפִי לְלָקוֹת בְּמִים, לְפִיכָךְ גָּזַר אוֹתוֹ הַיּוֹם אֵף עַל הַמָּצְרִיִּים, שְׁנֹאֲמַר כָּל הֶבֶן הֵילֹד, וְלֹא נֹאמַר הֵילֹד לְעֲבָרִים; וְהֵם לֹא הָיוּ יוֹדְעִים שְׁסוּפִי לְלָקוֹת עַל מִי מְרִיכָה:

(46) ברכות ז עמוד א. וּמִי אֵיכָא רִתְחָא קָמִיה דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא? אֵין, דְּתַנָּא "וְאֵל זֹעֵם בְּכָל יוֹם". וְכַמָּה זַעֲמוֹ — רַגַע. וְכַמָּה רַגַע — אֶחָד מִחֲמִשָּׁת רַבּוֹא וּשְׁמוֹנֶת אֲלָפִים וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת וּשְׁמֹנִים וּשְׁמֹנֶה בְּשַׁעָה, וְזוֹ הִיא רַגַע. וְאֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לִכְנוֹן אוֹתָהּ שְׁעָה, חוּץ מִבְּלָעַם הָרָשָׁע, דְּכָתִיב בֵּיה: "וַיִּזְדַּע דַּעַת עֲלִיוֹן". הַשְׁתָּא דַּעַת בְּהִתְמוֹ לֹא הָיָה יָדַע, דַּעַת עֲלִיוֹן הָיָה יָדַע? אֶלָּא, מְלַמֵּד שְׁהָיָה יוֹדַע לִכְנוֹן אוֹתָהּ שְׁעָה שְׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כּוֹעֵס בָּהּ. וְהֵינּוּ דְאָמַר לְהוֹ נְבִיא לְיִשְׂרָאֵל: "עַמִּי זָכַר נָא מֶה יַעֲזֹר בְּלֶךְ מֶלֶךְ מוֹאָב וְגו'". מֵאִי "לְמַעַן דַּעַת צְדָקוֹת ה'?" אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, אָמַר לָהֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: דַּעוּ כַּמָּה צְדָקוֹת עֲשִׂיתִי עִמָּכֶם שְׁלֹא כְעַסְתִּי בִּימֵי בְלָעַם הָרָשָׁע, שְׁאֵלְמִלִּי כְעַסְתִּי — לֹא נִשְׁתַּיֵּיר מִשְׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׂרִיד וּפְלִיט. וְהֵינּוּ דְקָאָמַר לֵיה בְּלָעַם לְבָלֵק: "מָה אָקֹב לֹא קִבָּה אֵל וּמָה אֶזְעַם לֹא זַעַם ה'", מְלַמֵּד שֶׁכָּל אוֹתָן הַיָּמִים לֹא זַעַם. וְכַמָּה זַעֲמוֹ — רַגַע. וְכַמָּה רַגַע? אָמַר רַבִּי אֶבְיָן וְאִתִּימָא רַבִּי אֲבִינָא: רַגַע כְּמִקְרִיָּה. וּמִנָּא לֵן דְּרַגַע רְתַח? — שְׁנֹאֲמַר: "כִּי רַגַע כְּאֶפֶס חַיִּים בְּרַצוֹנוֹ". וְאִי בַעֲיַת אִימָא מִהֲכָא: "חֲבִי כְמַעַט רַגַע עַד יַעֲבֹר זַעַם". וְאִימַת רְתַח? אָמַר אֲבִי: בְּהִנֵּה תִלַּת שְׁעֵי קָמִיתָא כִּי חִינּוּרָא כְּרַבְלָתָא דְּתַרְנַגּוּלָא וְקָאִי אַחַד כְּרַעָא. כָּל שְׁעָתָא וְשְׁעָתָא נָמִי קָאִי הָכִי? כָּל שְׁעָתָא — אִית בֵּיה שְׁוֹרְיָקִי סוּמָקִי, בְּהִיא שְׁעָתָא לִית בֵּיה שְׁוֹרְיָקִי סוּמָקִי.

(47) בראשית ב, ב. ראה הערה 24.

(48) תוס' ד"ה אלמלא. שֶׁאֵלְמִלִּי כְעַסְתִּי לֹא נִשְׁתַּיֵּיר וְכו' - וְאִם תֹּאמַר מֶה הִיָּה יְכוֹל לוֹמַר בְּשַׁעַת רַגַע. יֵשׁ לוֹמַר כָּלִם. אִי נָמִי מֵאֲחֵר שְׁהִיָּה מִתְחִיל קַלְלָתוֹ בְּאוֹתָהּ שַׁעָה הִיָּה מְזִיק אֶפִּילוֹ לְאַחַר כֵּן:

(50) ספרי ברכה לד, י. וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בִּישְׂרָאֵל כַּמֶּשֶׁה בִּישְׂרָאֵל לֹא קָם אֲבָל בְּאוֹמוֹת הָעוֹלָם קָם וְאִיזָה זֶה זֶה בְּלָעַם בֶּן בַּעוּר אֲלֵא הִפְרַשׁ יֵשׁ בֵּין נְבוֹאָתוֹ שֶׁל מֶשֶׁה לְנְבוֹאָתוֹ שֶׁל בְּלָעַם מֶשֶׁה לֹא הִיָּה יוֹדַע מִי מְדַבֵּר

עמו, ובלעם היה יודע מי מדבר עמו, שנאמר (במדבר כד טז) נאם שומע אמרי אל משה לא היה יודע מתי מדבר עמו עד שנדבר עמו ובלעם היה יודע מתי מדבר עמו שנאמר ויודע דעת עליון, משה לא היה מדבר עמו אלא כשהוא עומד שנאמר (דברים ה כח) ואתה פה עמוד עמדי ובלעם היה מדבר עמו כשהוא נופל שנאמר (במדבר כד ד) מחזה שדי יחזה נופל וגלוי עינים משל למה הדבר דומה לטבחיו של מלך ויודע כמה הוצאות יוצאות למלך על שולחנו.

ב"ב יב עמוד ב. אלא אמר רב אשי: תדע, דאמר גברא רבה מילתא, ומתאמרא הלכה למשה מסיני פותיה. ודלמא כסומא בארובה! ואלו טעם יהיב?

שה"ג. וארא ה, יד. ונעשו כן החרטמים בלטיהם להוציא את הפנים ולא יכלו ונתהי הפנים באדם ובבהמה:

רש"י ד"ה ולא יכלו. שאין השד שולט על בריה פחותה מפשעו (סנהדרין ס"ז):

סנהדרין סז עמוד ב. רב פפא אמר האלהים אפילו כגמלא נמי לא מצי ברי האי מיכניף ליה והאי לא מיכניף ליה

רש"י ד"ה רב פפא אמר האלהים אפילו כגמלא נמי לא
מצי ברי האי מיכניף ליה והאי לא מיכניף ליה

51) ראב"ע כאן. ראה הערה 2.

52) תנחומא באבר פרשתינו יז. ד"א מקים דבר עבדו, זה משה, שנאמר ו לא כן עבדי משה (במדבר יב ז), ועצת מלאכיו ישלים זה משה, שנאמר וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים (שם כ יז), אמר הקב"ה למשה, לך אמור לישראל ועברתי בארץ מצרים, הלך משה ואמר לישראל כחצות הלילה, אמר הקב"ה והלא כבר הבטחתי את משה ואמרתי לא כן עבדי משה, אני לא אמרתי כן ויהא עבדי משה נראה כמכזב, אלא מה משה אמר כחצות הלילה, אף אני אעשה בחצי הלילה, לקיים גזירתו של משה, הוי מקים דבר עבדו, לפיכך ויהי בחצי הלילה, מלמד שנחלק הלילה מאליו, וחלק כחוט השערה.

עץ הדעת

לי שלח וכו' .

פרשת בא

מזב

סליסל לשני חלאין וזס רחז הפסוק עלמו באומרו ויהי בחלי ולא
 חמר ויהי בחלות וקייסא זו חין לה תירח כפי דרך הראשון של
 רז"ל במסכת ברכות וכפי דרך הזוהר יחורץ היטב כי מה שאמר
 בחלות הוא כענין התרנוס שאמר כעופלג ליליא ולא חמר בפלגות
 ליליא רק כמפלג ליליא שהוא כשדוה סליסל לב' חלקים וחלאין
 שהוא סקודה חלצתית מבין שרי החלאין אך ויהי בחלי רז"ל בחלי
 האחרון כי חלי הוא סס דבר וחלות הוא סס הפעולס כח'
 ואית ח"כ סרי לא נתקיים מ"ס בחלות ולא היי חלא בחלי האחרון
 החשובס היי כמה סיקסס קוסייא חמרת וסווא כי סס דבר פעולת
 סליסל חלי יולא וכו' וח"כ ומת כל בכור וכו' לא נאמר וס'
 ילא בתוך מלרים וסכס כל בכור כי סרי חומרו סכס כל בכור
 אפשר סה"י ממעון קדשו ולא ירד יולא בעלמו ממס חמס הענין
 הוא כי סס חמר כי בחלות וכו' ביקודה סלמלעית ממס חז חלי
 יולא בתוך מלרים ממס להעמיד בית דינו סס לדון חומס וינמר
 דינס למית וח"כ חעביר חומס סקודס ססי' רנע קטן זמן
 סעמדתס בדין לפניו ומת כל בכיר בסתחלת סללי האחרון וכו'
 לא סולרך לחזור לסוכיר ענין יליחו ית' חס לסיבת כי כל דבריו
 סלמס וסלרק וסודע סיו כי כך סיו וחס לסיבת סווא ענין
 נספר רוחני לא נראס לעין סתחלומס חס ס"י כך חס לאו חמס
 ענין המעסס בפועל מיתח סככורות חמורגס לעין חוזר ככחי
 כי וס' סכס כל בכור בחלי חשני של סליסל וכן כל מלרים רלו
 וסודו כי לרקו דבריו ית' גס נוכל לחמר כי כבר נרמז גס ענין
 זמן סעמדתס בדין במ"ס וס' חס כל בכור במ"ס ז"ל כל מקוס
 סנאמר וס' סווא ובית דינו וחמר כי חמר סווא ית' ובית דינו
 דנו סרין סזס בנקודת בחלות סליסל סכס כל בכור בחלי האחרון
 של סליסל וחמס בענין דינוס סרין חוכיר בית דינו עמו ית'
 כי זס סבת גדול חלי ית' ללמר ק"ו חת סתחלומס של דינו
 יחידס חמסס בענין הפעולס לא כינס חומס רק חלי ית' לבדו
 במ"ס סכס כל בכור ולא חמר סכו :

א ירס כי נתן טעס למס מכות בכורות סיתס חמר חלות
 וזי ססיכס למס ויסי בחלי סליסל סווא בחלי האחרון
 טעסס חז לפי כ' וס' סכס כל בכור כי חלו סווא עלמו ס"י
 סמכס סיו יכול לסיות חסי' בתחילת סליסל חכל ס"י בסיחין
 במ"ס בספר סוואר כתיב וסכתי כל בכור חלי ולא מלאך וכחי
 ולא יתן סעשחית סח כייד סעשחית ס"י מכה וסונק סככורות
 וסקביס סולך עמו למועס לסלא ימית בכורי יסרלל במ"ס
 ופסח ס' על סתחח ולא יתן סעשחית לבח חל בתיסס חכל
 סניפס סיתס ע"י פשחית כי חין דבר רע יורד מן סשמיס ויסי
 וס' סווא וסעשחית סכס כל בכור ועיד זס מ"ס סכס בלשון
 יסיד יחזור חל סעשחית סגריפו בו"ו יתירס של וס' וזס יחורץ
 מ"ס לעיל ומת כל בכור כי סס נאמר חלי יולא בתוך מלרים
 ולא חמר סעשחית ולכן לא חמר וסכתי רק ומת כל בכור ירס
 ע"י סעשחית של חמר ענינו בפסוק סווא חכל כאן סוכר
 ענינו במלת וס' כח' חמר סכס כל בכור סחמר חל
 סעשחית ולא סולרך לחמר וימת כל בכור וסחמר לתירח סקוסיא
 סח' כי יען חמר וס' סכס כל בכור סווא ע"י סעשחית כח' לן
 סולרך

וגם ערב רב וכו' מלת וגם ריבס לסוסיסס עס סלחן וסבקר
 סגור בסיק ספסיס וכחלו חמר ולחן וסקר עלס חמס
 וגם ערב רב וסכוניס לסודיע כי סערב רב לא ס"י חך עניי ככור
 חלא חולס לסס גס מקגז סלחן וסבקר ודע כי חלי ס"י נפסות
 חלומות מלר עסו סעליו נאמר רב יעביר זעיר וסס עריבייח
 מסטורל דרך ח"ס בספר סוואר כי לא מלרים סיו חלא עמלקיס
 וכו' ס' מרים סחכר סס בפרסת בראשית בפסיק סמס סככורים
 וכו' וזס יתבאר טעס ויחס יחס חת עסו לסיבת כי ליד בפיו
 סס חלו סערב רב ססיו מחסכרים חז בו וסיו עתידס לסחנייר
 נודע כי סגרים מחמת ירסס סס מסטורל דפסר יחס ולא כחלס
 בחר ס' כי חס בורסו יעקב :

ויאפו וכו' קסס דסכח מעמע כי טעס חפיתס סכנכ מלס
 טרס יחס חז על כי גורסו ממלרים וכו' וסרי
 מעמע מפסוק ויסי ססס חת בלכן טרס יחס וכו' וס"י רסי'
 סס וכן כפי רחס כי בחפוז ילח וכו' וכחכ רסי' ספוז של
 מלרים מעמע דמסוס סכי נלטו על חכילת מלס גס מלשון
 ססגדס מעמע כן דכחכ מלס זו סלחן חוכלין על סוס מה על
 ס"ס מלס ספסיס בלכס וכו' וסרי קודס ס"לחן ממלרים בחפוז
 נלטו על סחמץ כפי סחורס סזס לכס חלא ליוחלי מלרים עלמן
 וחלו מסי' טענת חפוז סליסל לא סיסס מלס זו חלא לדורות
 כדי לסורות כי סעסס סווא מפיי סספוז ועל פי זס יובן במ"ס
 במסכת פסחים בפרק כל טעס וכפי מ"ס ס"י טפח תיח ר"י
 סגליי חומר מין לפסח מלרים סלחן חליו וסכ חלא יוס חמר
 ח"ל ולא יחכל חמץ וס"י ליה סיוס חתס יוליס גס סס במסס
 סס בן פסח מלרים לפסח דורות וכו' וכן חס ידקדק כפי קרס
 לי כל בכור חמלא כל ענין זס מפירס כי בפסח דורות נלטו על
 חיסיר חכילת חמץ כל סעכעס ימיס וגס על סעכחתי ולא ירסס
 לך חמץ וכו' סעכח ימיס וסעכספסח לא נלטו כלל על סעכחתי
 וחף גס על חכילתי לא נלטו רק כיוס ראשון בלבד ונמלא כפי
 זס יכולין סיו יסרלל לחפית בלכס חמץ ויניחו ער יוס חשני
 כי חז ס"י עותר להס מן סרין וביוס סרלשון יחכלו מסיורי
 מלס מנחלר להס מליל ראשין במ"ס מלרות' לרורות בסמלותס
 ולס ס"י מן סרין וסמס לפי מנירסו ממלרים בחפוז לכן לא
 ספסיק בלכס לסחמץ וסולרכו לחפוז מלס ולסורות זס
 נחוסק עוד חיסור חכילת סחמץ וגס סעכחתי כל ז' ימיס וכו'
 כן נחוספס מלות חכילת מלס כל ז' ימיס :

ויידי בחלי סליסל וכו' הפסוק עלמו תירח קוסיית רז"ל
 במסכת ברכות על מ"ס פסח בחלות סליסל וכו' ומי
 ח"כ ספיקא קמי קוביס דקאמר בחלות ומירלו כדי סלא יעעו
 חלטגניי פרעס וכו' ח"א ויהי בחלי סליסל כלומר ודאי דלא חית
 ספיקא קמי קוביס וסרלי' כי סייית סעעסס סיתס מכונת ממס
 בחלי סליסל חזו ויהי בחלי סליסל ויסי פס שאמר בחלות ס"י
 כנגד פרעס וסלטגנייו סיס ספק להס כח"ל :

א ירמח חל תירח ססוכר בוסר כי בחלות חיו לשון ספק
 חלא כענין כעלות סעגסס ר"ל כסיגיס זמן לחלוק ולחלות

וואס עפ"ז איז ניט פארשטאנדיק בפרשתנו:

נאכדעם וואס ס'איז געווען "ותעל הצפרדע. ותכס ארץ מצרים" (פרשתנו ח, ב), דערציילט דער פסוק (שם ד) אז פרעה האט גערופן משה ואהרן און ער האט געזאגט - "העתירו אל ה' ויסר הצפרדעים ממני ומעמי גו'", האט אים משה געפרעגט ווען וויל ער אז די צפרדעים זאלן אוועקגיין, האט פרעה געענטפערט "למחר" (שם ו).

פרעגן אויף דערויף מפרשי התורה (כולל אויך פשטנים): בשעת משה האט געפרעגט בא פרעה'ן ווען ער וויל אז די צפרדעים זאלן אוועקגיין, האט אים פרעה געדהאפט ענטפערן - תיכף ומיד! איז פארוואס האט ער געזאגט "למחר"?

ווען מ'גייט א קוק אין פרש"י וואס ער דארף מפרש זיין אלס וואס איז ניט פארשטאנדיק אין פש"מ - זעט מען אז ער שטעלט זיך בכלל ניט אויף די קשיא, אע"פ וואס דאס איז א קשיא וואס וועט ווערן בא דעם בן חמש למקרא בשעת ער וועט דאס לערנען?

ס'איז דא מפרשים וואס ענטפערן (ראב"ע), אז וויבלאד אז פרעה האט חושד געווען אז משה איז מערניט ווי א מכשף, האט ער געטראכט אז משה האט געוואוסט אז ביום זה דארפן די צפרדעים אוועקגיין מצד די מזלות, אבער ניט אז ער קען טאקע פועל'ן אז די צפרדעים זאלן אוועקגיין.

און דערפאר האט ער געוואלט אויספראוון אויב ס'איז טאקע אזוי, וואס דערפאר האט ער גאזאגט משה'ן אז די צפרדעים זאלן אוועקגיין "למחר".

אבער רש"י בריינגט ניטאזא תירוץ, און ער איז אויך ניט מרמז אויף דעם, און מ'קען ניט זאגן אז רש"י זאגט דאס ניט דערפאר וואס א בן חמש למקרא וועט זיך אליין כאפן אויף דעם - ווארום מ'זעט אז אפילו די מפרשים קריגן זיך צי אזוי איז דער פירוש אדער ניט, איז ווי וועט זיך אויף דערויף אליין כאפן א בן חמש למקרא?!

ונוסף לזה: דער פירוש קען מען ניט זאגן. אין פש"מ, ווארום עס לייגט זיך ניט צו זאגן אז פרעה זאל גיין אויף מס"נ אן איבעריקן טאג און לייזן פון די צפרדעים (וואס די צפרדעים זיינען דאך געווען ניט נאר בא די עבדים און גאנץ ארץ מצרים, נאר אויך בא פרעה אליין), בכדי צו באווייזן אז משה איז א מכשף.

ובפרט אז דערנאך האט ער סיי ווי ניט געפאלגט משה'ן און ארויסגעלאזט די אידן פון מצרים, איז וואס איז אים נוגע צו באווייזן אז משה איז א מכשף און לייזן פון די צפרדעים אן איבעריקן טאג?!

כז. ע"ד ווי ער זאגט דא אין פסוק א זמן מסויים ווען די מכה זאל זיך אויפהערן ("למחר") - ע"ד שטייט ווייטער אין אונזער פרשה (ט, יח) בנוגע צו דער מכה פון "ברד", אז דער אויבערשטער האט געזאגט משה'ן אז ער זאל זאגן פרעה אז "כעת מחר" וועט זיך אנהויבן מכת ברד.

איז ניט פארשטאנדיק:

פארוואס זאגט ער בא מכת ברד אז דאס וועט זיין (ניט נאר "מחר" סתם, ע"ד ווי דאס שטייט בא מכת צפרדע נאר) "כעת מחר"?

רש"י איז דארטן מפרש א גאנצע אריכות אויף דעם לשון "כעת מחר", אז "כעת הזאת למחר שרט לו שריטה בכותל למחר כשתגיע חמה לכאן ירד הברד" - איז אבער דאס גופא צריך ביאור:

פארוואס איז רש"י ניט מפרש דער עיקר שאלה (הנ"ל) אין פסוק - פארוואס שטייט בכלל דעם לשון "כעת מחר" און ניט "מחר" סתם וכיו"ב?

ובפרט אז מ'געפינט שוין פריער אז עס שטייט דער לשון בדומה ווי עס שטייט דא און רש"י איז גארניט מפרש

ווען דער מלאך האט איבערגעגעבן אברהם'ן אז שרה וועט האבן א קינד, האט ער געזאגט "שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה אשתך" (וירא יח, י).

און רש"י איז זיך דארטן מסתפק צו זאגן אז "כעת חיה" מיינט "כעת הזאת לשנה הבאה כו'", (וועד"ז ווייטער האט דער אויבערשטער גענוצט דער לשון "כעת חי, און ער זאגט ניט אז דער מלאך האט שורט געווען א שריטה אלס א סימן אז ווען דער חמה וועט אנקומען צו דער סימן וועט מען וויסן אז דאס איז כעת, איז פון וואנענט נעמט רש"י צו זאגן אין אונזער פסוק אז כעת מחר מיינט דאס אז ער האט געמאכט א שריטה ?

וואס אע"פ אז מקען זאגן אז דאס וואס דער מלאך האט ניט געמאכט א שריטה, ווארום זיי זיינען געווען יעמולט אין אהלו של אברהם, איז דאך ניט שייך מעכן א שריטה אין א אהל

ובפרט אז זיי זיינען דאך געווען "הלוך ונסוע" וואס ביז כעת מחר לשנה הבאה - וועט דאך דער אהל זיין אויף אן אנדער ארט,

משא"כ בעניניו האט משה געמאכט א שריטה ווארום דאס איז דאך געווען אין ארמון של פרעה, איז דארטן געווען א כותל, וואס אויף איר איז שייך צו מאכן א שריטה, וועד"ז בנוגע צו דער צווייטער פרט אז ס'איז פשוט אז ביז כעת מחר וועט זיך דער כותל ניט אנדערן.

אעפ"כ בלייבט אבער דער עיקר שאלה: ס'איז דאך פשוט אז אויך בזמן אברהם איז שוין געווען א ענין פון א זייגער (און ניט נאר א זייגער וואס איז פארבונדן מיט'ן שמש, ווי ער זאגט דא אדער ווי ער זאגט ביי אחז אז דורך דערויף אז דער זייגער וועט דערגרייכן עשר מעלות האט מען געוואוסט וועלכע צייט דאס איז, נאר אויך א זייגער וואס איז פון מים א "שעון מים" אדער פון זאמד "שעון חול, ווי דער בן חמש למקרא זעט בא זיך אין שטוב. (און ווי ער בריינגט אויך אין זהר וועגן זייגער פון חול) וואס דער זייגער של מים אדער של חול האט געארבעט אין אן אופן וואס מ'לייגט אין כלי למעלה און א כלי למטה און אין דער דער כלי העליונה איז דא א נקב קטן וואס פון איר גייט זיך צוביסעלאך וואסער, און אין דער כלי התחתונה איז דא שריטות וואס ווען דער מים דערגייט צו א גוויסע שריטה ווייסט מען וואס פאר א צייט דאס,

איז וויבאלד אז אויך אין זמן אברהם זיינען געווען זייגערס פון מים וכיו"ב איז פארשטאנדיק אז דער מלאך האט זיי געוויזן דורך א זייגער של חול ווען עס וועט זיין "כעת", איז פארוואס איז רש"י מפרש דא אז "כעת מחר" מיינט אז ס'איז געווען א פעולה נוספת וואס האט קיין רמז ניט אין פש"מ אז משה "שרט לו שריטה".

כח, עד"ז אז ס'איז שוין דעמולט געווען דער ענין פון זייגערס קען מען פרעגן אויף א רש"י אין פ' בא וואס מ'וועט באלד אנהויבן צו ליינען אין זמן פון רעוא דרעוין: אויף די ווערטער "כחצות הלילה" (בא יא, ד) איז רש"י מפרש: אמר משה כחצות דמשמע סמוך לו או לפניו או לאחריו ולא אמר בחצות שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא אבל הקב"ה יודע עתיו ורגעיו אמר בחצות. "עפ"י הנ"ל אז דעמולט זיינען אויך דעווען זייגערס פון מים אדער חול איז פארוואס האט משה ניט גענוצט א זייגער פון מים אויף צו באווארענען ווען דאס וועט זיין (וויבאלד אז דאס איז געווען בלילה האט משה ניט געגעקענט מאכן א שאיטה בכותל, ווארום דעמולט איז ניטא דער חמם, אבער א זייגער פון מים האט ער דאך יא געקענט ווייזען)

וואס דעמולט וואלט משה אויך ניט געדארפט משנה זיין פון לשון הקב"ה החצות לילה (וכידוע דער גזול הענין פון דעם וואס א נביא דארף איבערגעבן בדיוק דער לשון פון דער אויבערשטער) ווארום מיט זייגער וואלט געווען באווארנט דער ענין פון שמא יטעו אצטגניני פרעה"

דערנאך איז אבער דא דער העכערער דרגא אין מילה וואס דארטן איז נישט שייכות דער ענין ההפסק, ווארום דער ענין פון מושב בערלתו איז דארטן נישט מנגד, וואס דאס איז די דרגא פון "מתנה למי שראוי ליורשו" וואס "אין לה הפסק", וואס מצד די דרגא איז אלעמאל דא דער "לעולם יירשו ארץ".

מח. און דער נידעריקער דרגא אין מילה וואס אין איר איז שייך הפסק, ליגט דוקא אין די אותיות פון דעם ווארט "מילה" (וואס מילה איז ר"ת "מתנה יש לה הפסק") - ווארום דוקא אין דער ענין האותיות איז שייך עס זאל זיין דער גאנצער ענין פון ר"ת און ס"ת און גימטריאות וכו', ובמילא איז דארטן שייך זאל זיין א פגם.

משא"כ אין די דרגא וואס איז למעלה פון אותיות, איז דארטן נישט שייך דער ענין פון הגבלות און במילא איז נישט שייך דער ענין ההפסק,

וע"ד ווי דאס איז אין מצוות:

ס'איז דא ווי מצוות זיינען תלויים אין די אותיות פון שם הוי', וואס דארטן איז שייך דער ענין הפגם (לקו"ת תצא), וואס דאס איז דער נידעריקער דרגא אין מצוות;

דערנאך איז דא ווי מצוות זיינען תלויין אין דעם קוצו של יו"ד פון שם הוי' וואס דאס איז למעלה פון דער ענין האותיות, וואס דארטן איז נישט שייך דער גאנצער ענין הפגם, און דאס איז דער העכערער דרגא אין מצוות וואס איז העכער פאר תורה.

ער"ז אין נשמות:

ס'איז דא די "ה" שמות שנקראו לה", וואס דארטן איז שייך עס זאל זיין א פגם;

דערנאך איז דא דער עצם הנשמה, וואס איז איין זאך מיט עצמות ומהות, ובמילא איז דארטן נישט שייך דער גאנצער ענין הפגם.

און מצד די דרגא איז אלעמאל דא שטענדיק דער ענין פון "לעולם יירשו ארץ".

(חסר הסיום)

*

*

*

מט. דער ביאור אין דעם וואס בא מכת ברד שטייט "כעת מחר", און אויך דעם וואס רש"י איז מפרש אז דאס מיינט אז "שרט לו שריטה בכותל למחר כשתגיע חמה לכאן ירד הברד".

אין דער אופן ההנהגה פון דעם אויבערשטן אין די עשר מכות, געפינט מען א שינוי מן הקצה אל הקצה:

מכת צפרדע איז געווען אין אן אופן חמורביות, ווי עס שטייט (פרשתנו ז', כח כט) "ושרץ היאור צפרדעים ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל מטותיך ובבית עבדיך ובעמך ובתנורו ובמשארותיך. ובכה ובעמך (בתוך מעיהם) נכנסין ומקרקין (פרש"י שם)";

משא"כ מכת ברד איז געווען אין אן אופן קל (לפי"ע); ווי עס שטייט (שם ט, כ) "הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים", ד.ה. אז דער אויבערשטער האט געגעבן א נתינת מקום צו די מצריים צו זיך מציל זיין פון דער מכה.

[און דער טעם פארוואס ס'איז געווען די ביידע אופני הנהגות אין די מכות, איז דערפאר וואס דער אויבערשטער האט געמאכט עשר מכות, בכדי צו אויספרוואוון די מצריים אויף אלע אופנים, און זעהן ווי זיי וועלן זיך פירן אין יעדן אופן.]

און דערפאר האט ער געמאכט א מכה וואס זאל זיין באופן חמור ביותר, צו זעהן ווי די מצריים וועלן זיך פירן, אין אזא מצב און אויך א מכה באופן קל יותר, וואס מ'גייט זיי א נתינת מקום צו זיך ראטעווען דערפון. (דאס איז טאקע געווען אין אן אופן פון "נס בתוך נס", אבער נישט אין חומר המכה), צו זעהן ווי זיי וועלן זיך דעמאלט פירן.]

וויבאלד אז מ'האט געוואלט געבן די מצריים א מעגליכקייט אז ס'זאל קענען זיין "הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים", האט מען זיי געדארפט זאגן א זמן מדוייק ווען די מכה וועט זיך אנהויבן, בכדי זיי זאלן האבן צייט נאכדעם וואס זיי שטייען אויף אונדערפרי צו אריינגלייגן די בהמות אין שטאל וכו'.

וואס דערפאר האט מען זיי געזאגט אז דאס וועט זיין נישט נאר "מחר" סתם, נאר "כעת מחר", א זמן מדוייק אין מחר.

וואס עפ"ז איז אויך פארשטאנדיק פארוואס רש"י איז מפרש אז "כעת מחר" מיינט "כעת הזאת למחר, שרט לו שריטה בכותל למחר כשתגיע חמה לכאן ירד הברד" - ווארום רש"י וויל מדייק זיין אז דאס איז געווען אין א זמן מדוייק אין מחר.

און ווי קען זיי משה באווייזן בדיק ווען דאס וועט זיך אנהויבן - זאגט רש"י אז דאס איז געווען דורך דערויף וואס "שרט לו שריטה כו'".

[ונוסף לזה: משה האט זיי געוואלט אויך באווייזן אז וואס ער זאגט איז אמת, דערפאר "שרט לו שריטה כו'", וואס דורך דערויף וועלן זיי מארגן זען אז ער האט געזאגט דעם אמת].

נ. דער ביאור אין דעם וואס משה האט דוקא געזאגט "כחצות לילה", און האט זיך נישט כאנוצט מיט א זייגער (פון מים אדער פון חול):

וויבאלד אז משה האט חושש געווען, אז די חרטומי מצרים ווילן באווייזן אז זיי קענען טאן אלץ וואס משה קען טאן, און די "אצטגניני פרעה ווילן באווייזן אז "משה בדאי הוא".

האט ער מורא געהאט אז אויב ער וועט נוצן א זייגער (פון מים אדער פון חול), און ער וועט זאגן "כחצות" - "שם יטעו אצטגניני פרעה": טאמער וועלן די אצטגניני פרעה פארדרייען און איבערקערן דעם זייגער וואס דעמאלט וועט ווערן א טעות, וועלן זיי זאגן "משה בדאי הוא", און ווי דער בן חמש למקרא זעט בפשטות, אז ווען ער שפילט זיך מיט א "שעון מים", אדער א "שעון חול" - איז מיט איין דריי קען ער איבערקערן דעם גאנצן חשבון.

און דערפאר איז די איינציקע עצה וואס איז געבליבן בכדי זיי זאגן ווען מכת בהורות וועט זיין - איז צו משנה זיין פון דעם וואס דער אויבערשטער האט געזאגט "כחצות", און זאגן "כחצות".

נא. עפ"ז איז אויך פארשטאנדיק פארוואס משה האט ניט גענוצט קיין "שעון מים" (אדער "שעון חול") ווען ער האט געזאגט "כעת מחר" בא מכת ברד - ווארום אויך דארטן האט ער מורא געהאט אז די חרטומי מצרים וועלן פארדרייען דעם זייגער, בכדי צו באווייזן אז משה קען טאן מערניט ווי זיי קענען טאן.

משא"כ בנוגע צו מאכן א שריטה אויפן כותל - האט משה ניט מורא געהאט אז די חרטומים וועלן דאס אפקראצן אדער אנפילן - ווארום ער האט געמאלט דוקא א "שריטה" (און ניט א קו), וואס דאס קען מען ניט אפקראצן אדער אנפילן.

און וויבאלד אז דאס איז א שריטה, וועלן זיי אויך ניט קענען מאכן א צווייטע שריטה אויפן כותל - ווארום יעדער אומן האט אן אופן מיוחד אין מאכן א שריטה, במיוחד וועט זיין ניכר וועלכע שריטה האט משה געמאכט.

נב. פון די "ענינים מופלאים" אין פרש"י - געפינט מען אין משכיל לדוד אויך דעם פרש"י, וואס דער משכיל לדוד איז אנגענומען אין דער וועלט און מ'לערנט אים, און כאטש ער איז ניט געווען א חב"ד'ניק, זעט מען אז ער איז זיך ניט מסתפק מיט אפטייטשן פרש"י נאר ע"ד הפשט, נאר ער איז אויך מבאר "ענינים מופלאים" וואס זיינען דא אין פרש"י.

טייטשט ער דעם ענין פון "שרט לו שריטה בכותל כשתגיע חמה לכאן כו" ע"ד הנסתר וואס בכללות איז דאס אז "שריטה בכותל כשתגיע החמה" איז יחוד ז"א (חמה) ומלכות (כותל) וכו'.

נג. די הוראה פון פרש"י:

אזוי ווי משה איז ניט נתפעל דערפון וואס ער שטייט אין ארמון של המלך, וואס דער מלך איז געווען א "מושל בכיפה", און אעפ"כ איז משה "שרט לו שריטה בכותל" אין דעם ארמון של המלך -

דארף אזוי אויך זיין בא יעדער אידן, ווארום בא יעדער איד איז דא "משה בקרבן" אז בשעת מ'גייט ארויס אין וועלט און אפילו אז מ'גייט אין דעם ארמון המלך, ביז אז דאס איז דער מלך פון כל העולם כולו איז מען ניט נאר מקיים דעם אויבערשטן'ס שליחות, נאר מ'ווערט ניט נתפעל און מ'איז "שרט לו שריטה" אויפן כותל פון דעם מלך.

און מ'קוקט זיך צו ווער פון די גויים זינען פון די "הירא את דבר ה'", און פון די וואס העלפן אידן, און ווער פון זיי זיינען היפך פון דעם ענין פון חסידי או"ה.

און מ'פארלאזט זיך ניט אויף דעם ענין פון "חסד לאומים חטאת", ווארום דעמאלט זען זיי זא "כי היתה הרוחה" (פרשתנו ח, יא), במילא פארדרייען זיי גלייך די גנאצע זאך.

און עס ווערט ווי ער זאגט אין היינטיקע הפטורה "והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה' גו'".

און אין אן אופן אז "מיד" קומט די מכה וואס קלאפט דעם ענין הגלות, אז עס ווערט דער "מיד הן נגאלין".

וואס דאס ווערט אויפגעטאן דורך דעם וואס "ישראל עושין תשובה", וואס דאס איז דורך דערויף וואס מ'גייט א קרעכץ אויף, דעם גלות בפנים, און אויף גלות בחוץ, און מער דארף מען ניט אנקומען, ווארום מ'האט שוין יוצא געווען מיט אלע ענינים.

און דעמאלט ווערט "כחצות לילה", אז פון דעם תוקף החושך (חצות) פון גלות, מאכט מען "כחצות לילה" און "כחצות לילה", וואס דאס איז דער ענין פון "וחלק עליהם לילה", אז מ'צוטיילט דעם חושך אין אן אופן אז ביז איצט איז געווען גבורה, און פון איצט און ווייטער ווערט חסד (ראה אוה"ת)).

און מ'גייט צו די גאולה האמיתית והשלמה, מיטנעמענדיק אלע החלטות טובות אין מחשבה, דיבור און מעשה אויף דעם ענין פון יו"ד שבת, און מ'איז מוסיף כהנה וכהנה ביז יו"ד שבת, דער יום ההילולא פון כ"ק מו"ח אדמו"ר.

וואס בשנה זו איז דאס "ויהי בשלושים שנה" זינט דעמאלט, וואס "ויהי" בשלושים שנה" איז פארבונדן מיט דער מרכבה, וואס דאס איז דער ענין פון פנימיות התורה, דער ענין פון ראית אלקות במוחש -

איז מען פועל אז נאך פאר יו"ד זאל קומען משיח צדקינו און דל גאולה האמיתית והשלמה.

וואס דאס וואס מ'רעדט וועגן משיח צדקינו איז קיין סתירה ניט צו דעם וואס די גמרא זאגט אז "משיח לא בא אלא בהיסח הדעת", ווי כ"ק מו"ח אדמו"ר איז דאס מבאר.

ווארום וויבאלד אז דאס וואס ער רעדט וועגן משיח צדקינו איז ניט מצד א חשב אין שכל, און ער דארף ניט אנקומען צוקיינע הסברים וביאורים וכו' - נאר ער רעדט דאס מצד דער ענין האמונה וואס איז דא אין אים, וואס די אמונה איז חודר זיין מציאות ביז עקב שברגלו, און דערפאר קומט דאס אויך ארויס אין דיבור שלו.

וואס דערפון איז פארשטאנדיק אז ער האט ביידע ענינים - אז סיי ער רעדט וועגן משיח'ן, און סיי אז דאס איז "בהיסח הדעת", דערפאר וואס ער רעדט דאס ניט מצד שכלו.

און וויבאלד אז מיר זיינען דעם דור אחרון פון דעם גלות, במילא איז מען אויך דער דור ראשון פון דער גאולה -

זאל זיין דער גאולה האמיתית והשלמה ע"י משיח צדקינו, און דעם "ואתם תלקוטו לאחד אחד בני ישראל" ובקרוב ממש.

צוה לנגן לכתחילה אריבער.

כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן ניעט ניעט ניקאווא. אח"כ אמר: די וואס דארפן מאכן א ברכה אחרונה וועלן זיכער מאכן א ברכה אחרונה. אחרי תפילת מנחה התחיל לנגן ניעט ניעט ניקאווא.

*

*

*